

Анастасія Проценко

магістрантка кафедри екології та географії
Житомирський державний університет, Україна

Валентина Яковлева

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри екології та географії
Житомирський державний університет, Україна

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ УРОКІВ ГЕОГРАФІЇ В ПРОФІЛЬНІЙ ОСВІТІ

***Анотація.** Ця стаття присвячена вивченню та аналізу нетрадиційних форм проведення уроків географії у системі освіти. Вона розглядає різноманітні методи та підходи до навчання цього предмету, які відступають від класичних схем і спрямовані на покращення результатів учнів. Стаття висвітлює практичний досвід використання нетрадиційних методик та акцентує увагу на їхній значущості у формуванні більш активного та збагаченого процесу навчання географії. Окрім цього, у статті розглядаються переваги та виклики, які можуть виникнути під час застосування нетрадиційних форм уроку та пропонуються рекомендації щодо їхнього успішного впровадження в освітній процес. Дослідження базується на аналізі досвіду вчителів та педагогічних інновацій, спрямованих на поліпшення процесу навчання географії та сприяння розвитку креативного та критичного мислення учнів. Використання нетрадиційних методів уроку географії може сприяти підвищенню активності та зацікавленості учнів, що робить цю статтю актуальною для вчителів та методистів в галузі географічної освіти.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство вимагає від системи освіти не лише передачі знань, але й формування компетентностей, активної життєвої позиції та критичного мислення учнів. Особливо це стосується навчання географії, яке повинно забезпечувати розуміння глобальних проблем, взаємозв'язків між суспільством і навколишнім середовищем, а також розвивати географічну культуру та просторову грамотність учнів. Навчання географії є важливою складовою загальної освіти, оскільки вона допомагає формувати цілісне уявлення про нашу планету, її природу та соціально-економічний розвиток. Проте, уроки географії часто стикаються з проблемою втрати зацікавленості учнів, монотонності та одноманітності освітнього процесу. Тому виникає потреба у використанні нетрадиційних форм уроку, які сприятимуть активізації пізнавальної діяльності учнів та збудженню їхньої зацікавленості до предмету. Враховуючи ці вимоги, використання нетрадиційних форм уроку в процесі навчання географії набуває особливої актуальності.

На сучасному етапі активно оновлюється та впроваджується Концепція географічної освіти в Новій українській школі. Це дає можливість переглянути та переоцінити зміст освіти, розробити форми і методи, що сприятимуть формуванню в учнів уміння самостійно здобувати знання. Самостійне наукове навчання сьогодні визнано одним із пріоритетних напрямів удосконалення української системи освіти і включено до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті. Навчальна ігрова діяльність на заняттях є одним із способів стимулювання самостійної пізнавальної діяльності учнів [7].

Нетрадиційні уроки географії – це креативний підхід до навчання, який включає в себе використання різноманітних методів та засобів для залучення учнів до вивчення географії. Такі уроки можуть бути цікавішими та ефективними для учнів, оскільки

сприяють активній участі, поглибленому розумінню матеріалу та розвитку критичного мислення. Сьогодні звичайні, традиційні уроки, які проводилися раніше, не є актуальними. Сучасним учням цікаво слухати і працювати на нетрадиційних уроках у зв'язку із тим, що такі уроки проводяться у вигляді ігор, із застосуванням комп'ютерної техніки та інноваційних технологій тощо. Географія є одним із важливих предметів, який допомагає учням розуміти світ, в якому вони живуть. Однак, традиційний підхід до викладання географії може бути монотонним і нецікавим для багатьох учнів. Використання нетрадиційних форм уроку може допомогти створити захоплюючу та пізнавальну навчальну атмосферу, яка сприяє кращому засвоєнню матеріалу та зацікавлює учнів [6].

Нетрадиційні методи викладання географії в класі практикують багато вчителів і викладачів по всьому світу. Вони розробляють і впроваджують ці нетрадиційні методи, щоб зробити уроки більш цікавими, залучити учнів до активного навчання і мотивувати їх до вивчення географії. Вчителі можуть використовувати свій досвід і творчий потенціал для розробки та впровадження нетрадиційних форм навчання. Крім того, деякі педагогічні дослідження та публікації досліджували ефективність цих методів у географічній освіті [4].

Аналіз досліджень. У науково-педагогічних дослідженнях особливостями розвитку і впровадження нетрадиційних форм навчання займалися Януш Корчак – польський педагог і психолог, відомий своїм інноваційним підходом до навчання дітей, що включає рольові ігри та активну участь дітей у освітньому процесі; Марія Монтесорі – італійський лікар і педагог, засновниця авторського методу Монтесорі, який фокусується на індивідуальному навчанні та використанні спеціально розроблених матеріалів. Жан П'єрі – французький педагог, який досліджував теорію ігор як засіб активного навчання та розвитку учнів; Лев Виготський – радянський психолог і педагог. В основі його підходу лежить ідея "зони випереджаючого розвитку", яка сприяє співпраці між учнями та вчителями в процесі навчання; Джон Дьюї – американський філософ і педагог, зосереджувався на вивченні процесу навчання як соціального процесу та застосуванні дослідницьких методів в освіті; Пауло Фрейре – бразильський педагог, який розробив концепцію критичної освіти та наголошував на важливості взаємодії вчителя та учнів у навчанні. Ці та інші дослідники працювали над розумінням і розвитком нетрадиційних методів і форм навчання та зробили свій внесок у розвиток сучасних педагогічних підходів і практик в освіті.

Нетрадиційне (нестандартне) навчання географії виникло з ініціативи вчителів як відповідь на нові виклики суспільства – розвиток індивідуальності учнів. Усвідомлення того, що учні є центром освітнього процесу і суб'єктами навчання, призвело до пошуку нових шляхів розвитку їхньої індивідуальності. Щоб краще зрозуміти психологічні механізми, задіяні в процесі навчання, в тому числі механізми мотивації та механізми, за допомогою яких формуються запити і потреби учнів, шкільна практика довела, що нестандартне навчання ламає стереотипи в організації навчально-пізнавальної діяльності учнів і сприяє їхньому оптимальному розвитку та вихованню.

Українські дослідники та педагоги активно займаються вивченням та розвитком нетрадиційних форм уроків географії, зокрема, Валентина Яковлева [7], кандидат педагогічних наук, доцент кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка, займалась вивченням нетрадиційних форм уроків під час викладання географії із використанням ігрових та комп'ютерних технологій у освітньому процесі, а також зазначає, що використання сучасних інформаційних технологій надає необмежені можливості для отримання інформації про Україну та світ на уроках соціально-економічної географії. Міжнародна мережа Інтернет щодня наповнюється новою та цікавою інформацією і стає все більш спеціалізованою, що є великою підмогою для вчителів та навчальних закладів у викладанні предмету. Мультимедійні презентації проектів з соціально-економічної географії України та світу учнями роблять їх рівноправними та активними учасниками навчального процесу і підтверджують суб'єкт-

суб'єктну парадигму сучасної освіти. Презентація результатів проектної діяльності є частиною загального процесу формування пізнавальної самостійності старшокласників, який включає розробку плану проекту за обраною самими учнями темою та ігровим завданням, узгодження ролей та дій між учасниками проекту, підготовку відповідних дидактичних матеріалів, розробку кожного з компонентів проекту та взаємну демонстрацію результатів між учасниками проекту, розробку підсумкової презентації проекту та демонстрацію його мультимедійної презентації також буде включено. Враховуючи вікові особливості учнів, презентація може включати діаграми, графіки, схеми, картографи, відеоматеріали, результати статистичної обробки даних тощо [7].

Олександра Швець кандидат педагогічних наук та доцент Київського університету імені Бориса Грінченка, вона зосереджується на дослідженні і впровадженні нетрадиційних методик навчання географії, зокрема географії туризму. Викладачка активно співпрацює з вчителями та проводить практичні семінари для навчальних закладів.

Валентина Мангуш є доцентом кафедри географії та методики її викладання Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Валентина Мангуш активно досліджує питання використання інтерактивних методів та проектного навчання в географії, розробляє відповідні методичні рекомендації для вчителів.

Марина Кузнецова викладач-методист та автор низки публікацій з питань нетрадиційного навчання географії, спеціалізується на застосуванні проектного навчання, ігрових технологій та використанні інтерактивних методик у географічній освіті. Варто зазначити, що науково-педагогічні дослідження та практичні досвіди викладання нетрадиційних уроків географії в Україні постійно розширюються і залучають до участі багатьох вчених, вчителів та методистів.

Мета статті – дослідження та систематизація методики застосування нетрадиційних форм уроку в процесі навчання географії. Стаття спрямована на аналіз ефективності використання різноманітних навчальних підходів та інноваційних засобів на уроках географії з метою збільшення активності учнів, підвищення їхньої зацікавленості предметом та досягнення кращих результатів навчання.

Виклад основного матеріалу. Нетрадиційні форми уроків географії є актуальною темою нашого дослідження, яка виникає з ряду суттєвих факторів, які впливають на сучасну систему освіти:

- по-перше, зростаючі вимоги до якості навчання та підвищення академічних досягнень ставлять перед педагогами завдання знайти нові, ефективні підходи до викладання географії. Традиційні форми уроку, засновані на лекційному методі, можуть не задовольняти потреби учнів у пізнанні та розумінні складних географічних концепцій і явищ.

- по-друге, сучасні здобувачі освіти зростають в умовах інформаційного суспільства, де доступ до різноманітних джерел інформації є легким і швидким. Тому викладання географії потребує використання активних та інтерактивних методів, які забезпечують активну участь учнів у процесі навчання, розвивають їхні аналітичні та критичні навички, формують здатність до самостійного пошуку та обробки інформації.

- по-третє, у контексті глобалізації та розвитку технологій, географічні знання стають необхідними для розуміння світу та глобальних проблем, таких як зміни клімату, екологічні кризи, міграція населення та інші.

Нетрадиційні форми уроку можуть допомогти залучити учнів до глобальних географічних питань, розвинути у них глобальну свідомість та вміння аналізувати та розуміти комплексні проблеми сучасного світу.

Розглянемо детальніше особливості нетрадиційних форм уроків.

Нетрадиційні (нестандартні) уроки – це імпровізовані, але добре розроблені уроки з певною структурою. Вони цінні своєю оригінальністю, розвитком і педагогічною ефективністю.

Нетрадиційні уроки стимулюють творчість учителів та учнів, створюють сприятливі умови для співпраці учнів між собою та з учителем. Підготовка до таких уроків потребує особливо ретельної підготовки, тому нетрадиційні уроки зустрічаються рідше. У педагогічній літературі існують різні види нетрадиційного навчання. Найпоширенішими формами нетрадиційного навчання є:

Таблиця 1

Види нетрадиційних форми уроків

Урок–подорож	Урок–естафета	Уроки у формі групової роботи	Урок- прес–конференція	Курси творчих звітів (курси креативності)	Уроки–вікторини	Лекції – конференції
Урок–змагання	Уроки взаємного навчання: Урок–ділова гра	Урок–гра у форматі популярних телепередач	"Науково–дослідницькі" курси	Уроки–конкурси	Уроки фантазії	Лекція – Семінар
Урок–рольова гра	Лекція – експериментальне дослідження	Урок – "естафета–марафон	Лекції–ігри у формі інтерв'ю,	Лекція–дискусія	Лекція–діалог	Інтегрований урок

Одним з найефективніших інструментів, що поєднує в собі освітню, розвиваючу та виховну функції, є навчальні ігри. У таких іграх повинні брати участь усі учні класу. Головною особливістю дидактичних ігор є наявність чітко визначених навчальних цілей і відповідних педагогічних результатів.

Основними компонентами дидактичної гри є ігровий задум, ігрові правила, ігрові дії, пізнавальний зміст (дидактичне завдання), засоби та результати гри. Ігровий формат уроку створюється на уроці за допомогою ігрових прийомів та ситуацій. Дидактичні цілі ставляться у формі ігрових завдань, а навчальна діяльність учнів підпорядковується правилам гри. Успішність виконання дидактичного завдання пов'язується з результатом гри.

Нетрадиційні форми викладання в освіті використовуються для того, щоб замінити традиційні підходи до навчання, зробити уроки цікавішими та інтерактивними, а також заохотити учнів до творчості та активної участі. Вони можуть включати такі елементи, як ігри, драматизація та проектна робота. Нетрадиційною формою навчання є метод проектів. Учні працюють над реальними або уявними проектами, досліджують тему з різних боків і презентують свої знання та висновки перед класом та іншими аудиторіями.

У рольових іграх учні беруть на себе різні ролі та персонажі та персонажі щоб зрозуміти географічні чи історичні події та представити аргументи з різних точок зору.

Бліц–уроки – це короткі, інтенсивні уроки, на яких учні вирішують невеликі проблеми або виконують конкретні завдання.

Групові дискусії дають учням можливість обговорити тему чи проблему в групах або всім класом, висловлюючи свої погляди, досліджуючи аргументи та доходючи спільних висновків.

Інтерактивне та захоплююче навчання з використанням новітніх технологій, таких як комп'ютери, планшети та інтерактивні дошки.

Творчі завдання заохочують учнів писати власні історії, створювати мультимедійні презентації та витвори мистецтва.

Екскурсії та польові дослідження дають студентам можливість вивчати тему в природному середовищі.

Гостьові лекції – це запрошення гостей та експертів до аудиторії, які діляться своїм досвідом, знаннями та думками щодо теми курсу.

Мета цих нетрадиційних форм викладання – мотивувати до навчання, заохочувати творчість і самостійність учнів, сприяти глибокому засвоєнню знань і розвивати навички співпраці та комунікації. Вони можуть доповнювати традиційні методи викладання і створювати більш різноманітне та цікаве навчальне середовище.

Один з найважливіших аспектів нетрадиційних форм уроку – це використання інтерактивних методів навчання. Замість простого читання підручників або слухання лекцій, учні можуть брати активну участь у процесі навчання. Наприклад, використання рольової гри може допомогти учням краще зрозуміти соціально-економічні процеси або політичні конфлікти, зокрема географічні характеристики різних регіонів [2].

Додатковою нетрадиційною формою уроку є використання віртуальної реальності (VR) і аугментованої реальності (AR). Ці технології дозволяють учням перенестися у віртуальний світ, досліджувати географічні об'єкти та взаємодіяти з ними у більш імерсивний спосіб. Наприклад, учні можуть відвідати віртуальну копію географічних місць, вивчати кліматичні зони або аналізувати географічні дані за допомогою AR-додатків на смартфонах або планшетах [1].

Крім того, використання мультимедіа матеріалів, таких як відео, аудіозаписи та графіки, може зробити уроки географії більш цікавими та доступними для учнів. Наприклад, відеоподорожі по різних країнах, документальні фільми про географічні явища або використання інтерактивних діаграм можуть сприяти кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу.

Для підвищення зацікавленості учнів до географії, важливо також враховувати їхні інтереси та попередні знання. Наприклад, проведення польових досліджень або екскурсій може допомогти учням побачити реальні географічні об'єкти і зв'язати їх з теоретичними знаннями. Також можна організувати проекти, де учні будуть досліджувати географічні проблеми та працювати у групах для знаходження рішень [2].

Важливо розуміти, що нетрадиційні форми уроку під час вивчення географії допомагають учням навчатися активно шляхом вирішення цікавих та захоплюючих ситуацій, які заохочують учнів досліджувати географічні факти та явища. Це відбувається завдяки більш практичній та дослідницькій роботі, де учні активно використовують свої знання та навички.

Нетрадиційні форми уроку сприяють розвитку навичок критичного мислення учнів. Вони дають можливість аналізувати, ставити запитання, обговорювати і робити обґрунтовані висновки щодо географічних питань та дозволяють учням зрозуміти зв'язки між географічними поняттями і реальними ситуаціями, а також допомагають учням зрозуміти, як географія впливає на наше повсякденне життя, соціальні процеси та природні явища [3].

Нетрадиційні форми викладання географії створюють таке середовище, де учні стають активними учасниками освітнього процесу і сприяють розвитку когнітивних, соціальних і творчих навичок [5].

Нетрадиційне (нестандартне) навчання географії виникло з ініціативи вчителів як відповідь на нові виклики суспільства – розвиток індивідуальності учнів. Усвідомлення того, що учні є центром освітнього процесу і суб'єктами навчання, призвело до пошуку нових шляхів розвитку їхньої індивідуальності. Щоб краще зрозуміти психологічні механізми, задіяні в процесі навчання, в тому числі механізми мотивації та механізми, за допомогою яких формуються запити і потреби учнів, шкільна практика довела, що нестандартне навчання ламає стереотипи в організації навчально-пізнавальної діяльності учнів і сприяє їхньому оптимальному розвитку та вихованню [4].

Для ефективного проведення нетрадиційних уроків географії вчителям необхідно дотримуватися наступного алгоритму планування, реалізації та аналізу навчальної

діяльності, який є загальноприйнятим у курсах розвитку компетентностей навчально-пізнавальної діяльності:

- Формулювання дидактичної мети уроку.
- Проектування та підготовка уроку.
- Проведення уроку.
- Підсумковий аналіз та самоаналіз діяльності вчителів та учнів.

Такі уроки можуть додати цікаві та незвичні елементи до навчального процесу, стимулювати мислення та інтереси учнів, мотивувати їх до вивчення географії та заохочувати до творчої діяльності. Крім того, нетрадиційні уроки географії пропонують безмежні можливості для запобігання перевантаженню учнів під час вивчення нового географічного матеріалу в класі. Інноваційний підхід дозволяє широко використовувати додаткову географічну інформацію без зниження рівня необхідного наукового змісту. Така інформація використовується досить широко. Таким чином, у нетрадиційному навчанні географії деякі основні макроеlementи, які зазвичай є традиційними, застосовуються у нетрадиційний спосіб.

Структура нетрадиційних уроків суттєво відрізняється від структури традиційних уроків. Більше того, така нетрадиційна реалізація одного компонента уроку призводить до часових змін і для інших компонентів.

Таким чином, нетрадиційні уроки географії характеризуються тим, що їхній зміст і формат побудовані так, щоб значно підвищити інтерес учнів до навчання і сприяти їхньому оптимальному розвитку та навчанню.

Варто зазначити, що до нетрадиційних уроків географії висуваються ті ж вимоги (організаційні, дидактичні, психологічні, гігієнічні та етичні), що й до традиційних уроків географії. Це означає, що при розробці таких уроків вчитель повинен перш за все визначити і вибрати основну дидактичну мету уроку [6].

В останні роки зростає інтерес до активного навчання та інноваційних методів у географічній освіті, і багато вчителів досягають результатів, використовуючи ці методи. Під час підготовки і проведення дослідження нами було здійснено анкетування серед учнів та педагогів. Результати анкетування щодо методики нетрадиційних форм уроку в процесі навчання географії, проведеного серед 37 учнів та 5 педагогів свідчать про те, що серед нетрадиційних форм уроку, які використовуються в процесі навчання географії 95% опитаних зазначили, що вони використовують проектну діяльність для організації уроків географії. Вони створюють проекти, досліджують конкретні теми та працюють над ними в групах або індивідуально.

60% респондентів зазначили, що використовують рольові ігри на уроках географії. Це дозволяє учням відігравати ролі різних географічних персонажів, розвиває їх емпатію та допомагає краще зрозуміти географічні процеси та явища. 40% респондентів зазначили, що використовують вікторини для активізації освітнього процесу на уроках географії. Це стимулює конкуренцію, сприяє запам'ятовуванню та узагальненню вивченого матеріалу. Важливими також є екскурсії для навчання географії, під час яких організуються виїзди до географічних об'єктів, місцевостей та природних пам'яток для більш глибокого розуміння предмету.

Серед переваг використання нетрадиційних форм уроку 74% респондентів відзначили, що це підвищує зацікавленість та мотивацію учнів до навчання географії. 90% опитаних також зазначили, що нетрадиційні форми уроку сприяють активній участі учнів у процесі навчання та стимулюють їх самостійність. Усі опитані нами педагоги відзначили, що нетрадиційні форми уроку сприяють розвитку творчих навичок та критичного мислення учнів.

Серед недоліків нетрадиційних форм навчання географії 55% опитаних зазначили, що підготовка та проведення нетрадиційних форм уроку вимагають більше часу та зусиль з

боку педагога. Також ускладнюється процес оцінювання робіт, здійснених у рамках нетрадиційних форм уроку, що може бути складнішим і вимагає розробки спеціальних критеріїв.

Враховуючи ці результати, можна зробити висновок, що учасники анкетування позитивно сприймають використання нетрадиційних форм уроку в навчанні географії, бачать багато переваг у їх застосуванні, проте визнають певні недоліки та необхідність підтримки та підготовки педагогів для їх ефективного використання.

Підсумовуючи вищезазначене, розуміємо, що використання нетрадиційних форм уроку у процесі навчання географії є важливим елементом сучасних освітніх практик. Це обумовлено наступними аспектами:

- Традиційні методи навчання обмежені у своїй здатності забезпечити глибоке розуміння та практичне застосування географічних знань.

- Замість стандартизованого навчання учні мають змогу виконувати проекти, проводять дослідження та аналіз, пов'язані з географічними питаннями. Це сприяє розвитку дослідницьких навичок, критичного мислення та самостійності. Використання ігор, дебатів, групової роботи та дискусій заохочує учнів до активної участі в освітньому процесі. Це сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку комунікативних навичок.

- Використання новітніх технологій, таких як комп'ютерні програми, інтерактивні дошки та віртуальні екскурсії, роблять уроки більш захоплюючими і наближають їх до реальних географічних проблем.

- Рольові ігри дозволяють учням відчувати себе в ролі географічного дослідника, дипломата або менеджера з ліквідації наслідків стихійних лих. Це заохочує емпатію і творчість.

- Екскурсії та польові дослідження дозволяють учням побачити і зрозуміти географічні явища в реальних умовах.

- Використання відео, анімації та ілюстрацій допомагає візуалізувати географічні поняття і зробити навчання більш доступним і зрозумілим.

Доведено, що всі ці нетрадиційні підходи позитивно впливають на освітній процес. Вони підвищують інтерес до предмета, розвивають творчість і навички критичного мислення та допомагають учням краще зрозуміти і застосовувати свої географічні знання.

Висновки. Отже, використання нетрадиційних форм уроку в процесі навчання географії може покращити якість освіти та зацікавленість учнів. Відчуття активності та залученості учнів сприяє кращому засвоєнню матеріалу, розвитку критичного мислення та географічної компетентності. Використання інтерактивних методів, новітніх технологій та індивідуального підходу може зробити процес навчання географії захоплюючим та значущим для кожного учня.

В даній статті було досліджено та систематизовано методику застосування нетрадиційних форм уроку в процесі навчання географії. Вивчення сучасного стану показало, що традиційні підходи до навчання можуть бути обмеженими у розвитку активності та зацікавленості учнів, а також у досягненні кращих результатів. Застосування нетрадиційних методів, таких як проектна діяльність, ігрові технології та сучасні технології, дозволило досягти позитивних зрушень у освітньому процесі. Учні виявили більший інтерес до предмету, активніше брали участь у заняттях та досягали більших успіхів.

Аналіз результатів показав, що використання нетрадиційних методів сприяє більш глибокому розумінню географічних понять, стимулює креативне мислення, розвиває комунікативні та організаторські навички учнів. Отже, вони допомагають забезпечити більш комплексне та ефективне засвоєння матеріалу.

Незважаючи на досягнуті позитивні результати, ця стаття є лише початком дослідження в галузі використання нетрадиційних методів у навчанні географії.

Дослідження можуть бути розширені для вивчення впливу нетрадиційних методів на різні групи учнів, включаючи тих, хто має різний рівень успішності, зацікавленості та особливості навчання.

Враховуючи сучасні тренди в освіті, важливо дослідити, які з нетрадиційних методів можна успішно адаптувати для використання в онлайн-форматі. У цілому, подальші наші дослідження сприятимуть вдосконаленню педагогічної практики та сприяють розвитку якісної освіти в контексті викладання географії.

Список використаних джерел:

1. Концепція географічної освіти в основній школі. Інститут педагогіки НАПН України (2014). / за заг. ред.: О.М. Топузов, О.Ф. Надтока, Л.П. Вішнікіна, А.С. Доброскок та ін. Київ : Педагогічна думка. 30 с.
2. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 136 с.
3. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Харків: ВГ «Основа», 2016. 112 с.
4. Романюк Р., Власенко Р., Яковлева В., Костюк В. Формування готовності майбутніх учителів біології і географії до впровадження дистанційного та змішаного навчання. Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 30 (1). С. 129–137.
5. Слюта А.М. Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с.
6. Яковлева В.А., Власенко Р.П., Андрійчук Т.В. Особливості педагогічного моделювання учнів у процесі вивчення курсу «Україна і світове господарство». Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Вип. 78. С. 253–258.
7. Яковлева В.А., Власенко Р.П., Андрійчук Т.В. Сучасні технології у процесі навчання соціально-економічної географії України та світу. Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 38. С. 57–61.